

K obsahu jedné přednášky. Jaroslav Jerman o Dvořáčkově případu

JAN KALOUS

Na podzim 2008 se v českém tisku naplno rozhořela aféra kolem případu agenta-chodce Miroslava Dvořáčka. V různě odborně či emočně pojatých příspěvcích se posléze debata zaměřila na okolnosti Dvořáčkova zatčení, respektive na to, kdo konkrétně byl původcem informace, na jejímž základě Státní bezpečnost Dvořáčka zatkla.¹ Byl jím skutečně světoznámý literát? Nebo se vše odehrálo jinak, než naznačují dochované archivní dokumenty? Posléze se také vedla diskuse o relevantnosti písemnosti z počátku 50. let.

Existuje již rozbor archivních dokumentů² i popis Dvořáčkova případu,³ já chci ve svém příspěvku v krátkosti upozornit na jeden z náhodně objevených a veřejně zcela dostupných zdrojů, v němž se o Dvořáčkově případu hovoří v určitém specifickém kontextu a který doplňuje obraz tehdejších událostí. Tímto zdrojem je

veřejná přednáška náměstkyně ministra národní bezpečnosti v letech 1951–1952 Jaroslava Jermana.

KDO BYL JAROSLAV JERMAN?

Jaroslav Jerman se narodil 31. března 1903 v Rozdělově (okres Kladno). Pocházel z hornické rodiny; měl ještě šest sourozenců. Vyučil se zahradní-

kem a pracoval posléze u různých zahradnických firem. V letech 1920 až 1923 byl zaměstnán jako horník na Kladensku.

Od roku 1923 byl členem KSČ. V letech 1928–1938 ho také komunistická strana zaměstnávala na různých pozicích svého aparátu. Působil v Kladně, v Českých Budějovicích a v Hodo-

- 1 Zřejmě posledním příspěvkem je určitá reminiscence v románu Jiřího Stránského *Oblouk*. Jiří Stránský zde mj. napsal: *O důvodu, proč byl odsouzen, přede mnou Mírda promluvil jenom jednou, a to velmi krátce a snad proto, že o mně taky věděl, že si pořád něco píšu. A jistě i proto, že o tom skoro nic nevěděl. Jen že ho udal nějaký spisovatel, co byl kamarád toho kluka, který chodil s holkou, s níž se Mírda dobře znal, protože s ní kdysi taky chodil, a u které chtěl přespat, když se po přechodu hranic dostal do Prahy. Bydlela na koleji a on si říkal, že na takové koleji je pořád rušno a že si ho nikdo nevšimne. Jenže ten její kluk žáril a posteskl si tomu spisovateli, který mu řekl, že to zařídí, a bylo takzvaně vymalováno. Nakonec Mírda řekl, že - pokud jde o něho - ví moc dobře, že spousta lidí si šla sednout za mnohem větší blbosti, či spíš přímo za nic, že ho ale mrzí, že právě kvůli takové pitomosti odsoudili komunisti včetně jeho patnáct lidí a jednoho z nich pověsili. Tohle si myslím taky já. I po těch letech. Taký jsem si jistý, že to Milan Kundera neudělal proto, aby ublížil, ale že se oprávněně bál i o své psaní, co ho stále víc proslavuje po celém světě.* STRÁNSKÝ, Jiří: *Oblouk. Tržiště příběhů několika rodů a jejich generací i jejich přátel i nepřátel*. Nakladatelství Hejkal, Havlíčkův Brod 2009, s. 138–139.
- 2 KOUTSKÁ, Ivana – ŽÁČEK, Pavel: Rozbor dokumentů o zatčení „agenta-chodce“ Miroslava Dvořáčka. In: *Paměť a dějiny*, 4/2008, s. 61–84.
- 3 HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. Příběh plukovníka letectva ve výslužbě Miroslava Dvořáčka. In: *Paměť a dějiny*, 1/2009, s. 72–85.

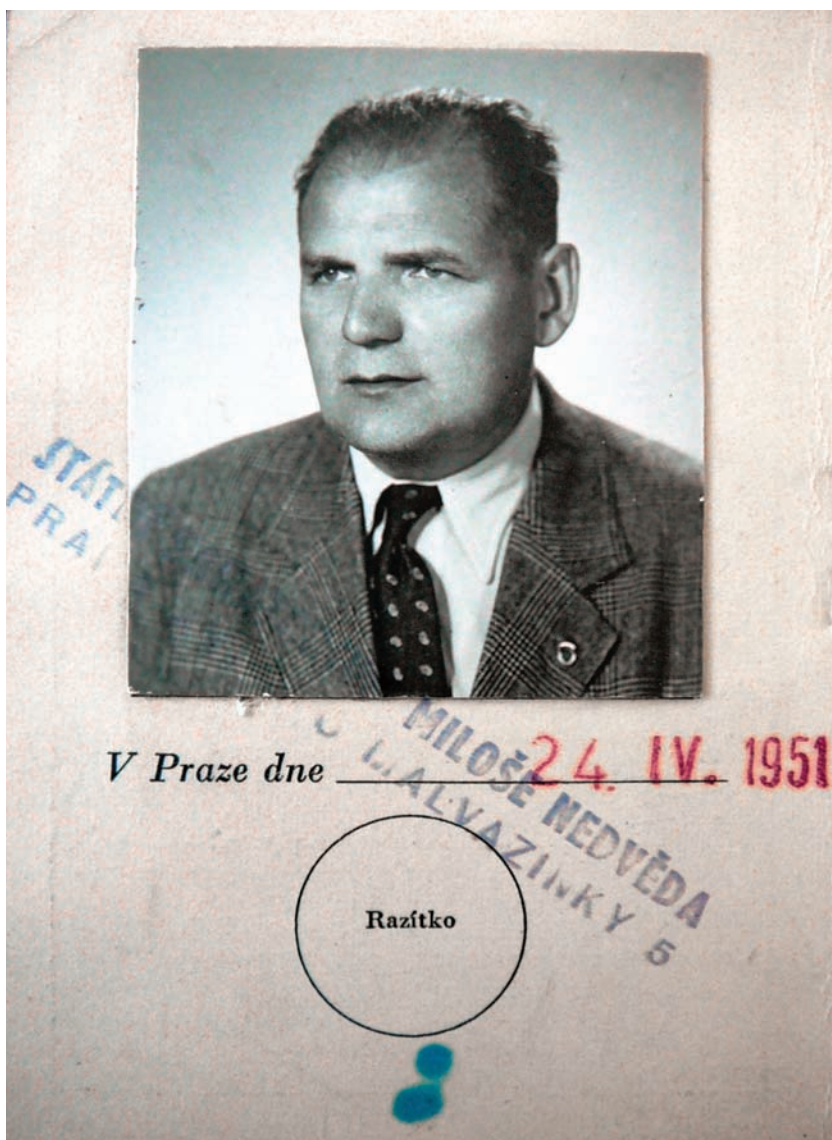
níně. Byl schopným organizátorem, angažoval se v práci s mládeží a publikoval ve stranickém tisku. Nebyl žádného náboženského vyznání.

Během okupace se vrátil k zahradnickému povolání v Hřebčici u Kladna. Zapojil se do ilegálního komunistického odboje. Postihla ho i velmi bolestná osobní ztráta. Jeho manželka židovského původu zahynula totiž během heydrichiády v koncentračním táboře. Jerman se z její smrti dlouho vzpamatoval.

Po osvobození ČSR se opět aktivně zapojil do stranické práce. Stal se funkcionářem Krajského výboru KSČ v Kladně. Působil rovněž jako vedoucí krajské školy, předseda kádrové komise, člen předsednictva KV KSČ a vedoucí kulturně-propagačního oddělení. Po VIII. sjezdu KSČ byl náhradníkem ÚV KSČ. Od roku 1949 pak vyučoval marxismus-leninismus na Ústřední politické škole v Praze. Měl k tomu jistě všechny předpoklady, neboť v letech 1932–1935 absolvoval tzv. Mezinárodní leninskou školu v SSSR. Jerman byl hodnocen jako politicky vyspělý soudruh, který se velmi zasloužil o vzdělávání stranických kádrů.

Dne 15. prosince 1951 se stal náměstkem ministra národní bezpečnosti ČSR. Podle Tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti č. 16 z 12. února 1952 byl Jerman odpovědný za řízení stranické práce na MNB (sem mj. spadalo i vzdělávání příslušníků SNB).⁴ Jako náměstek ministra vnitra ČSR skončil ve funkci v prosinci 1952.⁵

Po odchodu z MV se Jerman vrátil k pedagogickému působení na Ústřední politické škole v Praze. Posléze se věnoval práci uvnitř stranického aparátu. Byl totiž členem Komise stranické kontroly a posléze Ústřední kontrolní a revizní komise (ÚKRK).

Zdravotní průkaz Jaroslava Jermana

Foto: NA

Po srpnu 1968 ukončil (alespoň podle informací jeho dcery) na protest proti okupaci ČSSR vojsky Varšavské smlouvy své působení v ÚKRK a odešel do důchodu. Zůstal však i nadále

členem KSČ. Byl nositelem Řádu republiky, Řádu Vítězného února a Řádu práce.

Jaroslav Jerman zemřel v Praze 13. března 1981.

4 Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond Sekretariát ministra vnitra, I. díl 1948–1959 (A 2/1), inv. j. 337 a fond Organizační a vnitřní správa FMV III. díl 1951–1956 (A 6/3), inv. j. 113.

5 V ABS se nepodařilo dohledat přesné datum jeho odchodu z funkce. Není znám ani konkrétní důvod odchodu – mohla jím být změna koncepce ministerstva (do níž již Jerman nezapadal), ale také jakási Jermanova osobní nechuť pokračovat v práci na MNB.

PŘEDNÁŠKA O OBRANĚ ZEMĚ PROTI VNITŘNÍM A VNĚJŠÍM NEPŘÁTELŮM

V roce 1952 přednesl náměstek ministra národní bezpečnosti Jerman v Poradně a studovně marxismu-leninismu v Praze veřejnou přednášku *O obraně země proti vnitřním i vnějším nepřátelům*.⁶ V tomtéž roce vyšel přepis těsnopisného záznamu přednášky v pražském nakladatelství Svoboda. Stejnojmenná brožura v rozsahu 20 stran měla náklad přes 20 000 výtisků.

Jerman zde samozřejmě používal dobová klíše, například když rozvíjel teze o dějinné důležitosti VŘSR, o nezastupitelné roli SSSR a o nezbytnosti budovatelského úsilí na cestě k socialismu. Mimořádně kladně přitom referoval o sovětských zkušenostech v bezpečnostní oblasti jako jistém vzoru pro práci československého bezpečnostního aparátu.⁷ Definoval také pojmy vnější nepřítel (tím pro něj byla světová buržoazie v čele s americkým imperialismem) a vnitřní nepřítel (neboli zbytky poražené buržoazie). Varoval právě před jasným nebezpečím spojování vnějších a vnitřních nepřátel proti komunistickému režimu v Československu. Konkrétně uváděl rovněž v ČSR již odhalené nepřátele: šlo např. o Miladu Horákovou a spol., vlastizrádné biskupy, titovce nebo Rudolfa Slánského a spol. Jerman zde tvrdil, že nepřátelé lidově demokratického zřízení v ČSR byli i přes

dosažené úspěchy aktivní a působili značné škody např. sabotážemi v průmyslu nebo jako kulaci na vesnici.

Kladl velký důraz na spolupráci bezpečnostních složek s obyvatelstvem při odhalování protistátních aktivit. *Po vzoru sovětského lidu musíme dosáhnout toho, aby každý náš poctivý a čestný občan, který má rád svoji vlast, svoji rodinu, pomáhal orgánům SNB hájit naši zem, náš lid před škůdcovskou činností nepřitele. Tím spíše to má dělat každý komunista.*⁸ konstatoval. V této souvislosti si nemohl vynachválit spolupráci Bezpečnosti s pionýry, když dodal: *Na jejich upozornění bylo zadrženo mnoho agentů a našemu lidu zachráněny milionové hodnoty.*⁹

Byl zde ale ještě jeden problém, který si zřetelně uvědomoval i samotný Jerman. Jak bude (pozitivně či spíše negativně) veřejnost vnímat spolupráci s Bezpečností? Jerman prohlásil: *Musíme se rovněž vypořádat s tím, jak se někteří naši lidé dívají na spolupráci s bezpečnostními orgány. Často ještě o tom mluví, jako by to bylo udavačství. Za kapitalismu, za okupace, kdo spolupracoval s četníky a gestapem, to byl udavač. Ale dnes, kdy je u moci lid, hlásit jakékoliv podezření nebo případ trestné činnosti není udavačství. Musíme přesvědčovat náš lid, že to je občanská povinnost, že se tím chrání stát, každý sám sebe a svou rodinu, své děti.*¹⁰

Jermanova přednáška vybočuje z jistého obecného rámce tím, že se v jednotlivých bodech zaměřila i na uvádění konkrétních příkladů. Když tedy Jerman hovořil o tom, že existují hmatatelné důkazy dobré spolupráce občanů s příslušníky SNB, nezapomněl svůj výrok dokumentovat tzv. nezpochybnitelnými příklady: *Uvedu některé případy dobré spolupráce, kdy zásluhou našich občanů došlo k odhalení našich nepřátel a tak mohlo být zabráněno jejich zločinné činnosti. Dne 14. III. 1950 dostal se na okresní oddělení VB v Praze 6 studující M. K. a oznámil, že studentka M. E. sdělila jeho kolegovi, že se sešla na Klárově se svým známým Miroslavem Dvořáčkem a tento prý ji požádal o uschování kufru, pro který si prý přijde během dopoledne. Na základě tohoto hlášení odešli dva příslušníci SNB do bytu studentky a udělali prohlídku kufru, jehož obsah byl však jmenovaná prohlásila, že Dvořáček zběhl z vojny a uprchl do Německa. Po této výpovědi orgánové čekali v uvedeném bytě na Dvořáčka a po jeho příchodu tohoto zatkli. Při osobní prohlídce byla u jmenovaného nalezena falešná občanská legitimace na jméno Miroslav Petr. Při podrobném výsledku na krajské správě STB Praha pak bylo zjištěno, že Dvořáček prodělal zpravodajský výcvik v Mnichově a byl poslán do ČSR jako agent CIC za účelem získávání zpráv o vojenských, hlavně leteckých objektech,*

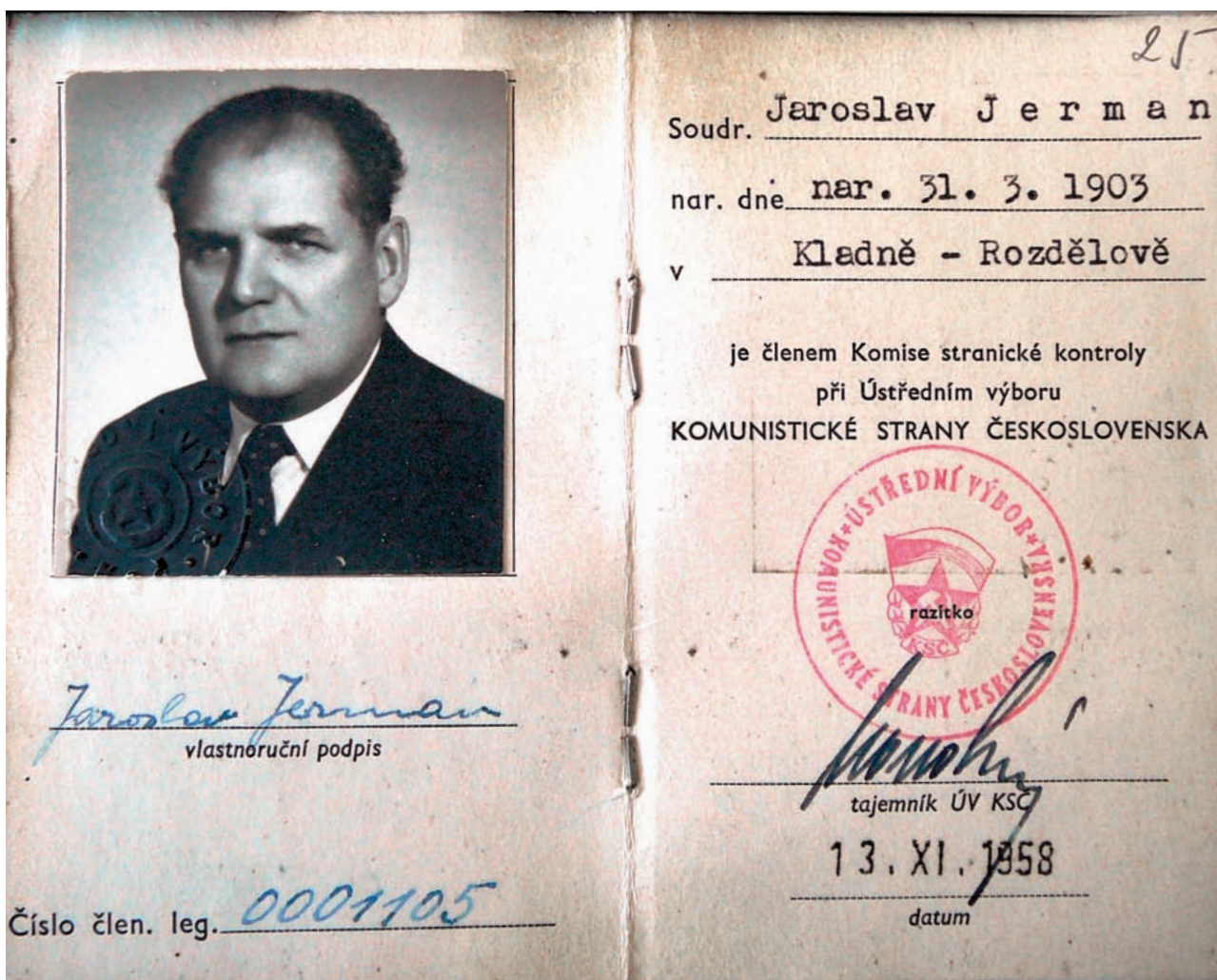
6 V českých archívech jsem se snažil dohledat bližší časový údaj o Jermanově přednášce – bohužel neúspěšně. Současně jsem se zaměřil na dohledání konceptu přednášky, respektive relevantních podkladů pro ni. Ani v Jermanově pozůstalosti (Národní archiv) se k této akci nedochovaly žádné písemnosti.

7 Jerman zde mj. prohlásil: *Proto i naše bezpečnostní orgány budujeme podle zkušeností Sovětského svazu. Našimi učiteli jsou slavní čekisté, kteří byli vedeni Dzeržinským. Učíme se od GPU i od NKVD. Tyto sovětské bezpečnostní orgány byly a jsou strašným nepřítelem pro všechny nepřátele Sovětského svazu. Vysloužily si také jejich nenávisť – zato však lásku a podporu všeho sovětského lidu. Podobně je tomu i s naším Sbohem národní bezpečnosti – i ten má lásku a podporu našeho lidu – zatím co je zuřivě napadán mezinárodní buržoasií a smečkou jejich agentů v zahraničí i uvnitř naší země.* JERMAN, Jaroslav: *O obraně země proti vnitřním i vnějším nepřátelům*. Těsnopisný záznam přednášky pronesené v Poradně a studovně marxismu-leninismu v Praze. Oddělení propagandy a agitace KV KSC, Praha 1952, s. 7–8.

8 Tamtéž, s. 12.

9 Tamtéž, s. 13.

10 Tamtéž, s. 17.

Průkaz člena Komise stranické kontroly při ÚV KSČ Jaroslava Jermana

Foto: NA

neboť Dvořáček byl propuštěn z letecké akademie.¹¹

CO Z PŘEDNÁŠKY VYPLÝVÁ?

Na konci roku 2009 již asi nežijí přímí účastníci Jermanovy přednášky z roku 1952. Nevíme tedy, zda i v reálu uváděl pouhé iniciály nebo celá jména. Nicméně závažnost jeho sdě-

lení v kontextu, který jsem nastínil, je zřejmá.

Jerman sice nebyl náměstkem ministra národní bezpečnosti pro Státní bezpečnost, přesto si lze jen těžko představit, že by veřejně používal indicie případů, u nichž by existovaly dílčí pochybnosti. Sled událostí lze rekonstruovat v tomto

pořadí: Jerman si vyžádal od Bezpečnosti podklady, získal je a vhodně je zakomponoval do konstrukce své obecné přednášky.

Jermanovo sdělení tak po 57 letech kompletuje onen propletenec jednoho lidského osudu, do něž byl shodou okolností zapleten také světoznámý český literát.

11 Tamtéž, s. 12. Z citované pasáže je zřejmé, že se zde vyskytují minimálně dvě chyby. První se týká iniciál Ivy Militké (v textu M. E.) - nabízí se vysvětlení chyby při přepisu. Druhá chyba souvisí s časovým údajem, kdy si Dvořáček měl vyzvednout kufr (v zápise dopoledne - logicky by ale mělo být odpoledne). Více k analýze dokumentů viz KOUTSKÁ, Ivana - ŽÁČEK, Pavel: *Rozbor dokumentů o zatčení „agenta-chodce“ Miroslava Dvořáčka*, s. 64-66 a 71.